

Från Statens Bakteriologiska Laboratorium, Stockholm, 1930-talet.

Persson, B. (2025). Forskningsinstitut som lösning och problem i svensk forskningspolitik. I K. T. Elvbakken & V. Schwach (Red.), *Kunnskap og politikk: Forskning, forvaltning og forskningsinstitutter* (s. 87–109). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa530104>

Kapittel 4

Forskningsinstitut som lösning och problem i svensk forskningspolitik

Bo Persson

Inledning

De senaste tjugo åren har forskningsinstitut varit föremål för reformer i flera OECD-länder. På många håll har forskningsinstitutens verksamhet organiserats om, dragits ned eller integrerats i universitets- och högskolesektorn. I några länder, till exempel Storbritannien, Nederländerna och Finland, har statens stöd till forskningsinstituten minskat och resurser omfördelats till universitet och högskolor. I Danmark har flera av forskningsinstituten integrerats med högskolesektorn (Cruz-Castro & Sanz-Menéndez, 2023; OECD, 2022; Aagaard m.fl., 2016). Reformerna har påverkats av förvaltningspolitiska trender om hur offentliga organisationer ska styras – till exempel New Public Management – och har präglats av nya idéer om statens roll i forsknings- och innovationssystemet (Cruz-Castro m.fl., 2012; Gulbrandsen, 2010).

I Sverige har forskningsinstitut ofta betraktats som närmast perifera företeelser. Svensk forskningspolitik har i hög utsträckning fokuserat på den

forskning som bedrivs på universitet og høyskolor. Sverige tillhör också ett av de OECD-länder där den andel av statens forskningsanslag som har gått till forskningsinstitut historisk sett varit förhållandevis liten (Solberg m.fl., 2012). Huruvida detta varit ett uttryck för en tydligt formulerad – och över tid stabil – forskningspolitisk doktrin är omtvistat. Delvis har politiken varit en konsekvens av formative beslut under viktiga skeden i svensk forskningspolitisk historia, men den har också påverkats av socioøkonomiske forutsetninger og utviklingen innen særskilte sektorer (Hallonsten, 2018; Nybom, 1997; Pettersson, 2012; Sandström, 2005; Stevrin, 1978). Utifrån vad OECD-statistiken säger oss, forefaller Sverige inte tilhøre de länder där forskningsinstituttsektorens omfang for ndrats avsevärt under de seneste decennierna. Den andel av statens forskningsressurser som fordeles til forskningsinstitutt har enligt denna statistikk legat relativt stabilt på omkring 15 prosent sedan mitten av 1990-talet (Cruz-Castro & Sanz-Menéndez, 2023; OECD, 2022).

Även i Sverige har forskningsinstituttene varit forem l for reformer under de seneste decennierna. Reformene har dock haft ulike inriktning og fått ulike konsekvenser innen ulike sektorer og policyomr den. I visse fall har institutt lagt ned og helt eller delvis integrert i universitets- og høgskolesektoren. I andre fall har instituttene slagtt sammen og gjennomgått betydningsfulle organisatoriske for ndringer. Reformene har ikke inneburtt n gott avgjørende brott i forhold til den tidligere politikken. Instituttsektoren år til eksempel fortsatt forh llendevis liten, men reformene har  nd  fått konsekvenser for det svenske forskningspolitiske landskapet. Kunnskapen om disse reformene og de ideer og interessen som p verkat dem  r dock mykje begrenset. Overhovedtaket har forskning om forskningspolitiske reformer tenderat   interessere seg mer for universitet og högskolor  n for forskningsinstitutt (Gulbrandsen, 2010; Lar do & Mustar, 2004; Poti & Reale, 2000).

Syftet med dette kapitlet  r  t utifrån bakgrunnen ovan analysere hvordan reformene av de svenske forskningsinstituttene under 1990- og 2000-tallet kan karakteriseres og forklares. I kapitlet beskrives reformernes hovedinriktning, hvilke ideer som har pr glet dem og hvilke akt rer og interessen som legat bak dem. Analysen  r inspirert av det teoretiske perspektivet historisk institusjonalisme (Thelen, 2004). Resultatene som redovises  r basert på skriftlige k llor, såsom regjeringproposisjoner, utredninger, utv rderinger og andre offentlige dokument, samt offentlig statistikk. Analysen bygger dessuten i stor utstr kning på tidligere forskning, inklusive några av mine egne tidligere studier om svensk forsknings- og innovasjonspolitik (Persson, 2001; 2008; 2012).

Efter denna inledning följer ett avsnitt om centrala begrepp och avgränsningar samt en presentation av det historisk-institutionella perspektivet. Därefter presenteras en kortfattad bakgrund om de svenska forskningsinstitutens framväxt och en diskussion om hur de svenska institutens perifera roll i svensk forskningspolitik kan förklaras. Sedan följer en analys av reformerna av de svenska forskningsinstituterna under 1990- och 2000-talen. I kapitlets sista avsnitt diskuteras resultaten och studiens slutsatser presenteras.

Begrepp, avgränsningar och perspektiv

I litteraturen definieras offentliga forskningsinstitut vanligtvis som offentliga organisationer utanför högskolesektorn som har forskning och utvecklingsverksamhet (FoU) som en huvuduppgift. Annorlunda uttryckt är forskningsinstitut sådana offentliga organisationer som har FoU som en huvuduppgift men som inte, som universitet och högskolor, har utbildning som ett av sina huvuduppdrag. Utifrån en sådan generell utgångspunkt brukar forskningsinstitut i sin tur delas in i ett antal huvudtyper beroende på deras uppdrag, struktur och finansiering (Cruz-Castro & Sanz-Menéndez, 2023).

Gulbrandsen (2010) har föreslagit en uppdelning av offentliga forskningsinstitut utifrån deras historiska ursprung. Han har utifrån denna indelningsgrund identifierat tre typer av institut: För det första institut som är inrättade för att förse ett visst policyområde eller en viss sektor med kunskap av relevans för dess utveckling. Det kan handla om att förse beslutsfattare med kunskapsunderlag eller att producera mer generell kunskap av relevans för en viss samhällssektor. På engelska brukar dessa institut kallas för «mission-oriented research institutes», på svenska kan de benämnas sektorsforskningsinstitut (se också kapitel 3). Den andra typen av institut är sådana som är knutna till industriell och teknisk utveckling. Sådana har ofta till uppgift att fungera som samverkansorganisationer i förhållande till näringslivet; de kan vara knutna till särskilda branscher eller teknologier eller ha bredare uppdrag. Inte sällan är de samägda eller samfinansierade av näringslivet. För det tredje finns det enligt Gulbrandsen även i en del länder institut som ursprungligen har inrättats som enheter inom forskningsfinansieringsorgan för att utföra specifika uppdrag (Gulbrandsen, 2010, s. 218).

I Sverige är det framförallt de två första typerna av forskningsinstitut i Gulbrandsens typologi som har förekommit och som är i fokus för detta kapitel: sektorsforskningsinstitut och industriforskningsinstitut. I analysen inkluderas inte institut som huvudsakligen är finansierade av privata medel: fokuset är på de institut som är helt eller till stor del är finansierade med offentliga medel. Vidare avgränsar sig min studie till den övergripande policyutvecklingen när det gäller institutens roll i det svenska forskningspolitiska systemet. Fokuset ligger på några viktiga policybeslut och reformer av instituten, inte i någon större utsträckning på hur instituten förhållit sig till reformerna. Det bör också påpekas att flera forskningsinstitut genom åren har haft mer eller mindre starka band till universitet eller högskolor. Vissa institut har bildats inom högskolan och sedermera fått status som självständigt institut, i andra fall har, vilket inte minst har kommit till uttryck i de reformer som studerats, ursprungligen självständiga institut inlemmats i universitet eller högskolor. Det kan också noteras att det finns exempel på enheter inom universitet och högskolor som på många sätt påminner om forskningsinstitut, men som inte behandlas i min analys: enheter som bedriver forskningsverksamhet av relevans för, och ibland kanske delfinansierad av, en viss samhällssektor och som inte primärt sysslar med utbildning.

Analysen i kapitlet tar sin utgångspunkt i ett historiskt-institutionellt perspektiv. En central del i detta perspektiv är dess fokus på olika faktorer som har med historia och tidsordning att göra. Grundtanken är att frågor om makt och inflytande över politiska institutioner måste studeras i ett långt tidsperspektiv för att kunna besvaras. Centrala begrepp som inom perspektivet används för att förklara utfall av policyprocesser och institutionell förändring är formativa moment och stigberoende (Thelen, 1999). En framträdande idé är att vissa initiala beslut vid inrättandet av en ny institutionell struktur eller policy ofta får långtgående konsekvenser för framtida aktörers handlingsutrymme. Begreppet stigberoende (engelska path dependency) är ett uttryck för att sådana initiala ställningstaganden kan bli formativa genom att begränsa framtida möjligheter för aktörer att agera i en annan riktning (Pierson, 2000). I historisk-institutionella analyser är ofta timing och ordningen i vilken beslut fattas, eller händelser inträffar, av stor betydelse för samhällsförändringar och utfall av policyprocesser. Händelser eller beslut som i de flesta avseenden är närmast identiska kan få drastiskt olika konsekvenser vid olika tidpunkter (Falleti & Mahoney, 2015).

Utvecklingen inom den historisk-institutionella teoribildningen har inneburit att detta synsätt delvis modifierats. En grundtanke inom vad som

brukar kallas den historisk-institutionalismens andra generation är att perspektivet i för liten utsträckning ägnat uppmärksamhet åt de inkrementella förändringar som även sker under perioder av stabilitet. Sådana förändringar kan ske för att anpassa en viss institutionell struktur till nya förhållanden och mål, vad som brukar kallas för omdirigering (conversion), eller som försök från motståndare till en institution att undergräva dess position genom att inrätta alternativa strukturer, så kallade avlagringar (layering). Den grad av inkrementell institutionell förändring som är möjlig kan bero på egenskaper hos en institution – vilket utrymme det finns för att tolka dess mål och inriktning – och i vilken politisk kontext den befinner sig, till exempel vilka möjligheter försvararna av den rådande ordningen har att hindra förändringar av den (Mahoney & Thelen, 2010).

Institutens framväxt

De organisationer som jag betecknat som svenska sektorsforskningsinstitut är en bred samling organisationer vars ursprung är väldigt varierande. Det de har gemensamt är att de är statliga organisationer som i allmänhet lyder under regeringen och är inrättade för att förse aktörer inom ett visst policyområde eller en viss sektor med relevant kunskap. Utvecklingen av dessa institut har följt en sektoriell logik och påverkats av de särskilda villkor och behov som funnits inom olika politikområden. Inom folkhälsoområdet etablerades till exempel i Sverige i slutet av 1800-talet ett laboratorium för att bekämpa infektionssjukdomar och framställa vaccin. Ursprungligen hade det sin bas inom akademien (Karolinska Institutet, KI), men 1907 omvandlades det till ett självständigt statligt forskningsinstitut. Folkhälsoinstitutet inrättades 1938, bland annat med stöd från Rockefeller Foundation, som kom att få en central roll i genomförandet av den svenska välfärdsstatens folkhälsopolitik (Elvbakken & Veggeland, 2024). Under framväxten av välfärdsstaten växte det fram sektorsforskningsinstitut också inom till exempel bygg- och bostadssektorn, arbetslivsområdet och miljöområdet (Stevrin, 1978). År 1990 fanns det enligt uppgifter i statsliggaren (detta är en sammanställning av regeringens regleringsbrev

till alla myndigheter) 18 myndigheter som, enligt min bedömning, kan betecknas som sektorsforskningsinstitut (se Tabell 4.1).

Tabell 4.1

Svenska forskningsinstitut 1990.

Sektorsforskningsinstitut	Industriforskningsinstitut
Arbetsmiljöinstitutet (gick upp i Arbetslivsinstitutet 1995)	Cement- och betonginstitutet
Brottsförebyggande rådet	Glasforskningsinstitutet
Flygtekniska försvarsanstalten	Grafiska forskningslaboratoriet
Försvarets forskningsanstalt	Institutet för förpackningsforskning
Institutet för arbetslivsforskning (gick upp i Arbetslivsinstitutet 1995)	Institutet för metallforskning
Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut	Institutet för mikrovägsforskning
Statens bakteriologiska laboratorium	Institutet för optisk forskning
Statens geotekniska institut	Institutet för tillämpad matematik
Statens institut för byggnadsforskning	Institutet för verkstadsteknisk forskning
Statens meteorologisk-hydrologiska institut	Institutet för vatten- och luftvårdsforskning
Statens provningsanstalt	Jordbrukstekniska institutet
Statens rättskemiska laboratorium	Korrosionsinstitutet
Statens strålskyddsinstitut	Metallografiska institutet
Statens veterinärmedicinska anstalt	Metallurgiska forskningsstationen
Statens väg- och trafikinstitut	Plats- och gummitekniska institutet
Stockholms internationella miljöinstitut	Swedish Institute of Computer Science
Sveriges geologiska undersökning	Svenska institutet för konserveringsforskning
Utrikespolitiska institutet	Svenska keraminstitutet
	Svenska livsmedelsinstitutet
	Svenska textilforskningsinstitutet
	Svenska träforskningsinstitutet
	Ytkemiska institutet

Kilde: Pettersson 2012; statsliggaren 1990/91.

Flera industriforskningsinstitut etablerades redan i början av 1900-talet, men det var först på 1940-talet som de på ett tydligt sätt blev en del av en utmejslad statlig forskningspolitik. Det var vid denna tid som mer långsiktiga och fasta stöd inrättades för organisering och finansiering av industriforskningsinstituten. Instituterna inrättades i allmänhet genom samverkansavtal mellan enskilda branscher i näringslivet och staten. Inriktningen på deras verksamhet varierade, men omfattade i allmänhet främst så kallad kollektiv forskning, det vill säga sådan FoU-verksamhet som syftade till att öka en hel branschs gemensamma kunskapsbas. Här var statens ansvar främst att bidra med stöd till den mer grundläggande eller långsiktiga forskningsverksamheten, medan branscherna stod för stödet till den mer tillämpade FoU-verksamheten. Inte sällan handlade det om stöd till särskilda forskningsanläggningar eller laboratorier. I institutens uppgifter ingick i allmänhet även att utföra forskningsuppdrag åt enskilda företag (Pettersson, 2012, s. 22).

Industriforskningsinstituterna växte fram och formades i en tid som präglades av en korporativ ekonomisk politik. Satsningarna byggde på överenskommelser mellan starka branschföreträdare och staten enligt välkänt mönster från arbetsmarknadspolitiken. Under 1950- och 1960-talen etablerade sig flera av instituten som viktiga och självklara delar av det svenska forskningssystemet. Enligt Ingemar Pettersson tappade dock industriforskningsinstituterna «fäste i forskningspolitiken» genom framväxten av en ny, mer statsstyrd och interventionistisk industripolitik under 1970-talet – branschöverenskommelsernas betydelse minskade medan den statliga styrningen ökade. Statens redan tidigare starka forskningspolitiska fokus på universitet och högskolor stärktes dessutom under 1970- och 1980-talen, vilket ytterligare bidrog till institutens forskningspolitiska marginalisering (Pettersson, 2012; Hallonsten, 2018). Som redovisas i Tabell 4.2 fanns det 1990 drygt 20 industriforskningsinstitut.

Forskningsinstitutets ställning i det svenska forskningspolitiska systemet har varit föremål för diskussion. Det framställs ofta, som nämndes i inledningen, som att Sverige avviker från många andra länder eftersom man har få större offentliga forskningsinstitut och att huvuddelen av de offentliga medlen till forskning går till högskolesektorn. En vanlig uppfattning har till och med varit att det sedan andra världskriget funnits en forskningspolitisk doktrin som inneburit att forskning, även tillämpad och sektoriellt motiverad sådan, främst ska bedrivas vid universitet och högskolor (se till exempel Sörlin, 2006).

Historikern Thorsten Nybom (1997) betraktar , i enilghet med ett sådant synsätt, början av 1940-talet som ett formativt moment för den svenska forskningspolitiken – en avgränsad period då flera paradigmatiske beslut fattades som fick avgörande och, över tid, stigberoende betydelse i utviklingen av den svenska forskningspolitiken. Den övergripande princip som enligt Nybom slogs fast som norm var att statlig forskning främst skulle kanaliseras till universitet och högskolor och till stor del via forskningsråd och andra forskningsfinansierande myndigheter, medan bildandet av större statliga forskningsinstitut skulle undvikas. När nya beslut om forskningspolitikens organisering fattades fanns den så kallade institutløsningen enligt detta synsätt inte på dagordningen, eftersom aktörerna i systemet successivt hadde anpassat sina strategier, beteenden och attityder till denna princip. I enilghet med idén om stigberoende institutionaliserades helt enkelt denna lösning (instituten som ett icke-alternativ) över tid genom mekanismer som i litteraturen brukar betecknas med begrepp som «positiv feed-back» och «stigande marginalnytta» (Pierson, 2000).

Flera forskare har ifrågasatt en sådan enkelspårig analys av händelseutviklingen. Sandström (2005) menar till exempel att Nybom går för långt når han hävdar att den Malmska utredningen ledde till att instituten utdefinierades som forskningspolitisk lösning. Han menar att utredningen visserligen avfärdade idén om ett tekniskt forskningsinstitut, men däremot inte instituttanken i sig (s. 1). Ingemar Pettersson (2012) menar att även om industriella forskningsinstitut i Sverige har varit små och har fått en relativt liten andel av de offentliga forskningsanslagen, har de ändå utgjort en erkänt viktig del av forsknings- og innovationssystemet. Deras betydelse har varierat: Några av dem har spelat viktiga roller inom sina sektorer, andra har varit mindre betydelsefulle. Dessutom kan det noteras att forskningsinstitut inte alls varit helt undanträngda som «möjlig organisatorisk lösning inom forskningspolitiken» under efterkrigstiden. Ett antal bredare sektorsforskningsinstitut inrättades under 1960-talet og industriforskningsinstituten var under sterk tillväxt under 1950- og 1960-talen (Sandström, 2005; Pettersson, 2012: kapitel 6). Så även om besluten på 1940-talet var strukturellt viktiga, omöjliggjorde de inte framtidige förändringar i andra riktninger. Idén om det formativa momentets betydelse för synen på forskningsinstitut har kanskje framför allt haft betydelse för den svenska forskningspolitiske debatten (Pettersson, 2012; Hallonsten, 2018).

En kompletterande förklaring till institutens undanträngda position som förts fram är att Sveriges näringslivsstruktur, dominerad av ett fåtal FoU-intensiva företag, gjorde särskilda satsningar på tillämpad forskning mindre intressant för den svenska industrin, eftersom de flesta FoU-aktiviteter genomfördes antingen internt eller i samarbete med statliga kunder inom områden som telekommunikation och elkraft. Det har, enligt detta synsätt, inte funnits någon stark efterfrågan på institut, som kunde ha fungerat som mer lämpliga organisationer för samarbete mellan stat och näringsliv, från näringslivets sida (Sörlin, 2004).

Reformer av forskningsinstitutet

Analysen av reformerna av de svenska forskningsinstitutet under 1990- och 2000-talen är uppdelad i tre avsnitt, som var och ett behandlar det som kan betecknas som en reformvåg i förhållande till forskningsinstitutet. Den första reformvågen benämns «akademiseringen av sektorsforskningsinstitutet», den andra «marknadiseringen av forskningsinstitutet» och den tredje «forskningsinstitutet och den nya innovationspolitiken». Analysen av de tre reformvågorna är inspirerad av ett historiskt-institutionellt perspektiv på policyförändring. Jag försöker visa att det funnits tydliga inslag av stigberoende i den politik som förts, men att den även formats av nya idéer, omtolkningar och politiska strategier. Det bör noteras att det finns tydliga överlappningar mellan de tre reformvågorna; processerna är på många sätt sammanflätade med varandra.

Akademisering av sektorsforskningsinstitutet

Under 1980-talet påbörjades en omsvängning i den svenska forskningspolitiken som innebar att den så kallade sektorsforskningens inriktning och organisation ifrågasattes. Sektorsforskningen – forskning som bedrevs för att bidra till samhällssektors behov – framstod i debatten som en symbol för ett föråldrat planeringstänkande, medan den forskarstyrda, mer grundläggande och fria forskningen stämde bättre överens med nya idéer om avreglering och marknadstänkande. Inte minst var det de sektoriella forskningsfinansierande myndigheterna, organ där tjänstemän utifrån sektoriella behov fördelade

en stor del av de statlige forskningsmedlen, som ifrågasattes. Huvudlinjen i forskningspolitikken från og med slutet av 1980-talet innebar att sektoriell forskning skulle fördelas på samma sätt som den grundläggande forskningen; genom forskningsråd där forskare valda av forskarsamhället ansvarade för vilka projekt som skulle få stöd. Denna «rådifiering» av den svenska forskningsfinansieringen kombinerades med en politik som innebar långsiktigare villkor för forskningsstöd till universiteten. Sammantaget ledde politiken till att universitetens position som den primära forskningsutförande organisationen stärktes, liksom forskningsråden som den centrala strukturen för fördelning av forskningsmedel till högskolesektorn. Politiken hade ett brett stöd bland riksdagens partier och fick även ett positivt gensvar hos företrädare för fackföreningsrörelsen och näringslivet (Persson, 2001).

Den nya politikens starkare fokus på forskarstyre och universitet och högskolor innebar också att forskningsinstitut framstod som än tydligare anomalier och undantag i den svenska forskningspolitikken. Universitet och högskolor framställdes som de ideala organisationerna för bedrivande av forskning, även tillämpad och sektoriellt motiverad sådan. Denna politik har ibland beskrivits som en «skärpning» av den svenska forskningspolitiska doktrinen när det gäller forskningsinstituten (exempelvis Sörlin, 2004, s. 37). Förändringen kan dock till stor del även beskrivas som en reaktion på expansionen av sektorsforskningen under 1960- och 1970-talen (Pettersson, 2012, s. 197–203). I huvudsak var, som nämndes ovan, de politiska partierna överens om den förändrade inriktningen av forskningspolitikken, men Moderaterna var dock tydligare i sin negativa attityd gentemot de sektorsspecifika instituten och moderatledda borgerliga regeringar låg bakom avvecklingen av två av de större forskningsinstituten under 1990- och 2000-talen: Svenska Byggnadsforskningsinstitutet (SIB, 1993) och Arbetslivsinstitutet (ALI, 2006).

SIB hade sedan början av 1960-talet varit den statliga byggforskningens ena ben. Byggforskningsrådet (BFR) hade haft ansvar för finansieringen av forskningsprojekt – på SIB såväl som på universitet och högskolor – medan SIB, med sin huvudsakliga verksamhet förlagd i Gävle, fungerat som ett centrum för viktiga delar av byggforskningen. Moderaterna hade under lång tid varit kritiska till byggforskningen, som sågs som en symbol för socialdemokratisk bostadspolitik och ett förlegat planeringstänkande. Även byggbranschen, som var tänkt som en viktig potentiell nyttjare av resultaten från den statliga byggforskningen, var kritisk. Fram till början av 1980-talet hade

byggforskningen delvis finansierats av en särskild byggforskningsavgift som togs från byggbranschen. Sedan den avskaffats hade banden mellan SIB och byggbranschen försvagats. Många inom näringslivet ansåg nu att forskningen borde inriktas mer mot branschens behov. Den borgerliga regeringen Bildt (tillträdde 1991) drev igenom en nedläggning av SIB, medan BFR fick vara kvar, men nu med starkare krav på samarbete med byggbranschen. SIB:s verksamhet kom nu att integreras i Uppsala universitet (men fortsatte att vara stationerad i Gävle) och i Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) i Stockholm (Kemeny, 1996; Persson, 2001).

Avvecklingen av ALI var formellt motiverad av den borgerliga regeringen Reinfeldts (2006–2014) mål om att minska den statliga byråkratin. Men nedläggningen var också ett uttryck för den negativa syn på denna typ av forskningsinstitut, verksamma inom områden som uppfattades som starkt knutna till socialdemokratisk politik och fackföreningsrörelsens intressen, som fanns hos de borgerliga partierna och då särskilt hos Moderaterna. Benner (2008) menar dessutom att nedläggningen på många sätt var en del i en mer omfattande förändring av arbetsmarknadspolitiken under regeringen Reinfeldt. Den innebar att arbetsmiljöfrågorna fick mindre resurser och att arbetslöshetsförsäkringen reformerades (Benner, 2008, s. 372–373). Tanken var även här att universiteten efter nedläggningen skulle ta ett ökat ansvar för att utveckla de områden som ALI ansvarat för.

Intressant nog verkar motivbilden bakom besluten att lägga ner de två instituten ha varit liknande – även om mer än tio år skilde mellan besluten. Ett huvudmotiv i båda fallen var att institutens forskning var av låg kvalitet och därför behövde integreras i universitetssektorn för att stärka kvaliteten i forskningen. Det är också tydligt att många ledande företrädare för Moderaterna under lång tid hade haft en negativ syn på den forskning som utfördes vid de två instituten, som de såg som nära kopplade till socialdemokratisk ideologi och politik. Representanter för näringslivet stödde också beslutet om att avveckla instituten. Det fanns de som starkt motsatte sig nedläggningsbesluten, särskilt bland personer som var anställda vid instituten och vid de organisationer som fanns i myndigheternas nätverk, men även inom socialdemokratin. Vid båda tillfällena hade dock de borgerligare partierna parlamentariska förutsättningar för att driva igenom avvecklingsbesluten i riksdagen (Kemeny, 1996; Benner, 2008, s. 372–373; jfr. Persson, 2001).

Huvudprinciplen om att forskning – även tillämpad sådan – i första hand skulle bedrivas vid universitet och högskolor präglade förändringar av flera andra forskningsinstituts inriktning och organisering. Ett exempel är Smittskyddsinstitutet (SMI) som under 1990-talet på uppmaning av statsmakterna stärkte sitt samarbeite med Karolinska Institutet (KI; ett universitet) för att stärka forskningens vetenskapliga kvalitet. Även Folkhälsoinstitutets forskning knöts under denna period starkare till universitetssektorn. I samband med att SMI slogs samman med Folkhälsoinstitutet för att bilda den nya Folkhälsomyndigheten fördes den forskning som då bedrevs vid de båda myndigheterna över till högskolesektorn (Elvbakken & Veggeland, 2024). En bärande tanke var – liksom vid andra liknande reformer vid denna tid – att verksamheter skulle renodlas (Ehn & Sundström, 2020). Folkhälsomyndigheten skulle «förse regeringen och andra berörda myndigheter med kunskaps- och beslutsunderlag», men inte bedriva egen forskning. Regeringens formulering i proposition 2009/10: 123 var illustrativ: «Myndigheter bör ha tydliga uppdrag som inte i sig innebär oförenliga roller.» (s. 63).

Marknadisering av forskningsinstituten

Reformerna av forskningsinstituten var också influerade av nya förvaltningspolitiska reformidéer om marknadsutsättning och privatisering – idéer som brukar benämnas som New Public Management (NPM). En huvudtanke i NPM var att statliga organisationer borde bli mer lika privata företag och att marknadsprinciper borde styra den offentliga sektorn i större utsträckning. I synnerhet den borgerliga regeringen Bildt, som kom till makten 1991, drev en förvaltningspolitik som på ett tydligt sätt hade denna inriktning. Genomslaget för denna förvaltningspolitik fick en särskild skjuts av den ekonomiska krisen i början av 1990-talet. Krisen framkallade ett ökat behov av förvaltningspolitiska reformer för att öka effektiviteten inom den offentliga sektorn (Ehn & Sundström, 2020).

Det finns flera exempel på hur NPM-inriktade idéer påverkade omstruktureringar av den grupp av institut som jag har valt att kalla för sektorsforskningsinstitut. Nedläggningarna av ALI och SIB, som togs upp i det förra avsnittet, påverkades delvis av denna allmänna förvaltningspolitiska linje: ett ökat fokus på konkurrens och renodling av verksamheter var tankar som stämde väl överens med NPM-idéer om offentlig förvaltning. Reformerna genomför-

des dock delvis i en kontext av akademisering, som redogjordes för i det förra avsnittet. Ett mer typiskt exempel på hur NPM-idéer präglade reformer av sektorsforskningsinstitut under denna tid var omstruktureringen av Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI) under 1990-talet. VTI kritiserades i en utredning för att inte vara så framgångsrikt som andra forskningsmiljöer inom området, vilket man delvis menade berodde på bristen på konkurrensutsättning av forskningen och en svag förmåga hos institutet att samverka med forskare på universitet och högskolor (SOU 1992:55). Utredningens förslag fick till följd att VTI förlorade den största delen av sin basfinansiering och istället uppmanades att finansiera sina aktiviteter genom att söka externa anslag för forskningsprojekt i konkurrens (Proposition 1992/93: 170). Försvarets forskningsanstalt (FOA, senare Försvarets forskningsinstitut, FOI) drabbades också av nedskärningar av sitt basanslag, framför allt till följd av de stora neddragningarna av försvarssektorn som skedde under 1990-talet. FOA/FOI bibehöll dock även fortsatt en ganska stark och självständig roll i forskningssystemet (SOU 2004: 41).

Även de reformer av industriforskningsinstituterna som initierades under 1990-talet präglades tydligt av NPM-idéer. Industriforskningsinstituterna hade blivit alltmer marginaliserade under 1980-talet. Den offentliga finansieringen av deras verksamhet drogs ned, och näringslivet kritiserade dem för att inte vara lyhörda för företagens behov (Pettersson, 2012; Sörlin, 2004; Sandström, 2005). Flera initiativ togs därför för att reformera industriforskningsinstituterna. En av de nya forskningsstödande stiftelser som bildades med hjälp av medel från de avvecklade lönstagarfonderna i början av 1990-talet – Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen) – fick i uppdrag att omstrukturera industriforskningsinstituterna, något som emellertid inte ledde till några omedelbara resultat (Holmberg, 2012, s. 65). Av större betydelse var att regeringen i mitten av 1990-talet tillsatte en offentlig utredning för att göra en genomlysning av industriforskningsinstitutens verksamhet.

Den omedelbara orsaken till att utredningen tillsattes var att industriforskningsinstituterna behövde anpassas till nya villkor och krav. För det första hade den svenska riksdagen antagit en lag som i praktiken gjorde det omöjligt att organisera nya forskningsinstitut som stiftelser, vilket var den juridiska form som industriforskningsinstituterna hade haft fram till dess. För det andra hade riksdagen beslutat om en policy som innebar att en tydlig åtskillnad skulle göras mellan statliga kärnuppgifter (till exempel myndighetsutöv-

ning) och andra oppgifter som staten var involverad i. Att gemensamt driva verksamheter tillsammans med privata aktører betraktades som eksempel på oppgifter av den andra typen. Oppgifter av den første typen skulle i første hand utføres av organisationer strukturerte som klassiske byråkratier, oppgifter av den andre typen skulle hanteras inom ramen for aktiebolag eller foreninger (SOU 1997:16).

I sin rapport till regeringen 1997 presenterte utredningen ett antal forslag for att anpassa instituten till de nye forutsattningarna. Det viktigaste forslaget var att industriforskningsinstituten skulle omvandles fra stiftelser till aktiebolag. Forutom att dette var i overensstemmelse med statsmakternas allmanne forvaltningspolitiske holdning framholdt utredningen at aktiebolagsformen skulle gore det enklare og mer interessant for naringslivet at engagere sig i og finansiere FoU pa instituten. Som juridisk organisationsform innebar aktiebolaget en tydeligere agandeform an stiftelsen, menade utredaren. Statens roll som agare borde dessutom begrenses till att sta for en basfinansiering. Branschernas indflytande skulle styrkes og instituten skulle i hogre utstrackning fa ta ansvar for sin egen finansiering genom att soke anslag i konkurrens og ata sig oppdrag fra naringslivet.

For det andre foreslog utredningen at samarbeidet mellom ulike institut skulle fremjas, og at sammanslagninger mellom dem i nagra fall borde overvagas. Syftet var at underlette fleksibilitet og forandring; man menade at instituten borde bli mindre snave i sine oppdrag og mer inriktede pa FoU inom bredere industrielle sektorer. For det tredje borde samarbeidet mellom instituten og universiteten fremjas, framfor allt genom att knyte doktorander fra universiteten till instituten. Dette var ogsa en atgard som skulle oppmuntra doktorander till att efter examen ta anstallning inom naringslivet, vilket saos som ett viktigtt mal for att styrke industrins konkurrenskraft og innovativa formaga. Utredningen foreslog at ett holdingbolag (IRECO) skulle innrettes for att forvalte statens innehav i industriforskningsinstituten. IRECO skulle dock inte bara fungere som agare utan forventades aven att ta ett ansvar for omstruktureringen av instituten (SOU 1997: 16).

Regeringen presenterte 1997 en forskningspolitisk proposition dar de fleste av utredningens forslag ingick, inklusive det om bolagiseringen av instituten (Prop. 1996/97: 150). Propositionen antogs av riksdagen, og en privatiseringsprocess innledes basert pa utredningens forslag. Holdingbolaget IRECO bildades 1997 og tog over statens ansvar for instituten. Under 2000-

talet inleddes en process för att omvandla instituten från stiftelser till bolag, och i samband med detta slogs även vissa institut ihop. År 2004 hade alla industriforskningsinstitut samlats i vad som kallades en fyrklöver av bolag, alla med IRECO som statlig minoritetsägare (Sörlin, 2004).

Omvandlingen av industriforskningsinstitutet drevs igenom i politisk enighet. Processen initierades av den borgerliga regeringen i början av 1990-talet, men den socialdemokratiska regeringen som kom till makten 1994 fortsatte reformarbetet i samma riktning. Det förefaller även ha funnits ett starkt stöd för politiken bland myndigheter och representanter för industrin. Intressant nog presenterades det även förslag om att omvandla sektorsforskningsinstitutet VTI och FOI till statligt ägda bolag (Ds 2007:39), men dessa förslag fick inte gehör hos regering och riksdag. Motståndet från instituten och företrädare för de policysektorer som de representerade (som departementet, myndigheter och forskare) var sannolikt för starkt.

Forskningsinstitutet och den nya innovationspolitiken

Om reformerna av industriforskningsinstitutet på 1990-talet kan förstås som insatser för att rädda vad som många uppfattade som en institutionell struktur i kris, karaktäriserades den diskussion om forskningsinstitutets roll som initierades några år in på 2000-talet av en mer proaktiv hållning. Renässansen för de bolagiserade industriforskningsinstitutet hade inte infunnit sig: Visserligen hade man i slutet av 1990-talet varit framgångsrika i att växa med hjälp av anslag från EU:s ramprogram, men under det första halvåret av 2000-talet hade kraftiga nedskärningar i statsanslagen lett till att man tappat kraft (Hallonsten, 2018). Den socialdemokratiska regeringen, uppbackad av fackföreningsrörelsen, näringslivet och inte minst av den nya statliga innovationsmyndigheten VINNOVA, lanserade då en ny innovationspolitik för att stärka den svenska industrins konkurrenskraft.

En förstärkning av industriforskningsinstitutet och en omtolkning av deras roll i det svenska innovationssystemet var en av de centrala byggstenarna i denna nya politik (Persson, 2008). Industriforskningsinstitutet betraktades nu som typiska intermediärer; en typ av gränsöverskridande organisationer som skulle kunna fungera som länkar mellan universitet och industri. Ett viktigt mål med innovationspolitiken blev därför att stärka de industriella forskningsinstitutets basfinansiering och på så sätt också «ändra riktning»

på den svenska forskningspolitiken (Persson, 2008, s. 31). Innovationspolitiken byggde på idéer som hämtades från samhällsvetenskaplig forskning om innovationssystem och triple helix. En av statens viktigaste roller i innovationspolitiken är enligt dessa idéer att främja samverkan mellan aktörer från olika samhällssektorer (Persson, 2012).

Myndigheten VINNOVA var en pådrivande aktör för att stärka industriforskningsinstitutens roll i forskningssystemet. Förstärkningen av instituten var en viktig del av VINNOVAs strategi för att främja innovationssystemet. VINNOVA försökte med sina förslag också att på olika sätt påverka forsknings- och innovationspolitikens inriktning (VINNOVA, 2003; Persson, 2012). I en rapport framtagen på uppdrag av VINNOVA hävdade författarna att den svenska politiken för forskningsinstituterna hade «haft fel inriktning under större delen av de senaste 60 åren», och att det nu var dags att «erkänna institutens verkliga roll och finansiera dem därefter» (Arnold m.fl., 2007, s. 81; författarens översättning). Författarna menade också att instituten borde göras mer oberoende genom att låta staten ta över det huvudsakliga ägandet av dem (s. 87).

I en annan rapport, initierad av regeringen, menade Sverker Sörlin, professor i idéhistoria och forskningspolitisk debattör, att Sverige behövde ökade resurser för behovsriktad forskning, och att universitetet inte nödvändigtvis var den typ av organisation där sådan forskning borde bedrivas. Istället menade han att forskningsinstituterna sannolikt erbjöd en mer lämplig organisationsform för en stor del av den tillämpade forskningen. Sörlins underliggande argument för denna hållning, som skilde sig från argumentationen i VINNOVA-rapporten, var att universitetet borde «skyddas» från att utvecklas till «tillväxtmaskiner» och istället i större utsträckning borde få fokusera på sina traditionella aktiviteter: grundforskning och utbildning (Sörlin, 2004). Såväl Sörlin som författarna till VINNOVA-rapporten menade dessutom att det svenska innovationssystemet behövde den typ av stora, breda och välfinansierade institut som fanns i till exempel Tyskland och Norge. Det gemensamma budskapet i rapporterna var tydligt: forskningsinstituterna var viktiga för det svenska innovationssystemet och i behov av starkare ekonomiska muskler.

Förslagen och diskussionen kring dem bidrog till framväxten av en långsiktig satsning för att stärka industriforskningsinstituterna. Regeringen fortsatte

arbetet med att omorganisera institutssektorn i enlighet med de förslag som väglett bolagiseringen under 1990-talet, men man satsade också nya resurser på instituten för att stärka deras roll i innovationssystemet. Ett av de stora svenska forskningsinstitut, Statens tekniska forskningsinstitut, omvandlades till ett bolag, och processen med att slå samman de andra instituten fortsatte. Enligt regeringen var instituten viktiga instrument för en ny svensk innovationspolitik, i likhet med de holdingbolag och innovationskontor som etablerats på universitet och högskolor (Prop. 2008/09: 50; jfr. Persson, 2008). Denna innovationspolitiska syn på instituten fortsatte att råda under det kommande decenniet, oavsett politisk färg på regeringen (se till exempel Prop. 2012/13: 30; Prop. 2016/17: 50, s. 131–134).

Diskussion och slutsatser

Syftet med detta kapitel har varit att analysera hur tre vågor av reformer av de svenska forskningsinstitut under 1990- och 2000-talen kan karakteriseras och förklaras utifrån ett historiskt-institutionellt perspektiv. Jag har analyserat i vilken utsträckning reformerna har varit i linje med den tidigare politiken, där vikten av institut har betraktats som marginell, och i vilken utsträckning de avvikit. Jag har också undersökt vilka som varit de policyidéer som motiverat reformerna, och vilka aktörer och intressen som legat bakom dem. Analysen av reformerna sammanfattas i tabell 4.2.

Tabell 4.2*Reformer av svenska forskningsinstitut under 1990- och 2000-talen.*

	Akademisering (ca. 1990–)	Marknadisering (ca. 1990–)	Ny innovasjonspoli- tik (ca. 2000–)
Problembild	Instituten bedriver forskning av låg kvalitet	Institutens verksamheter är ineffektive og organisasjonsformerna inte ändamålsenlige	Det behøvs grænsoverskridende organisasjoner i innovasjonssystemet
Reformidé	Forskning bedrivs bäst på universitet og høyskoler	Privatisering og konkurransutsætning	Institut kan fungere som länkoorganisatio- ner mellom akademi og næringsliv
Drivande aktører og interessen	Borgerlige partier – i synnerhet Moderaterna – var drivande nær det gæller nedlæggninger av institut, men politisk konsensus om forskningspolitikens hovedinriktning	Borgerlige partier drivande initialt, men sedermera politisk konsensus om hovedinriktningen	Socialdemokraterna, VINNOVA, næringsliv og fackforeninger
Viktige förändringar	Two større sektorsforskningsinstitutt lades ner og deres verksamheter integrerades i universitet og høyskoler	Industriforskningsinstitutt slogs samman i ett bolag; sektorsforskningsinstitutt måtte konkurrere om anslag	Nye mål og forventninger på industriforskningsinstitutt
Typ av institutionell förändring	Starka drag av stigberøende	Omdirigering – förändring av organisasjonsformer og styrprinsipper	Omdirigering – nye mål og forventninger

Den første reformvågen, akademiseringen av forskningsinstituttene, innebar at instituttmodellen ifrågasattes og avskaffades inom flere policyområdene, og at de verksamheter som instituttene bedrev integrerades i universitet og høyskoler. Retorikken kring reformene omgavs av en «back to basics»-retorikk; universitet og forskningsråd sågs som de ideale organisasjonsformene i forskningspolitikken. De drivande aktørene bakom reformene på 1980-tallet återfanns främst blant borgerlige politikere, men det fanns en ganske bred konsensus over partigrænserne om den generelle inriktningen på politikken. I vissa avseenden fanns det en tydelig kontinuitet i politikken. Akademiseringen

återknöt till en långsiktig utveckling sedan 1940-talet där universitet och högskolor betraktats som den offentligt finansierade forskningens primära utförarorganisation. Men reformerna var samtidigt en reaktion på de förstärkningar av sektorsforskningen som skett under 1960- och 1970-talen och som på många sätt hade försvagat universitetens position i forsknings-systemet. På det hela taget kan utvecklingen förstås som en stigberoende-process – olika mekanismer för reproduktion av den rådande ordningen främjade vissa policylösningar.

Den andra reformvägen har jag valt att kalla marknadiseringen av forskningsinstituten. Den utlöstes av flera faktorer och hade delvis sin grund i ett omedelbart behov av att anpassa industriforskningsinstitutens organisationsformer till nya villkor. De lösningar som föreslogs påverkades av NPM-orienterade idéer om hur den offentliga sektorn borde organiseras. Omvandlingen av industriforskningsinstituten initierades av en borgerlig regering, men drevs igenom i politisk enighet. Reformprocessen är ett exempel på vad statsvetarna John Mahoney och Kathleen Thelen har kallat omdirigering (Mahoney & Thelen, 2010). Industriforskningsinstituten förändrades inte i grunden, men anpassades till nya omständigheter. Samtidigt hade de strukturella förändringarna som privatiseringen av instituten innebar möjligen större konsekvenser för forskningspolitikens inriktning på sikt.

Den tredje reformvägen innebar att instituten gavs en viktig roll inom ramen för en ny innovationspolitik. Förespråkarna för denna politik var framför allt Sveriges innovationsmyndighet VINNOVA i koalition med delar av näringslivet och fackföreningsrörelsen, men den hade också stöd i den socialdemokratiska regeringen. Genom att kräva ett systemperspektiv på innovation och ekonomisk tillväxt formulerade denna koalition en ny politik för institutssektorn. Det handlade inte om en radikal förändring av institutpolitiken – de finansiella förändringarna var ganska marginella – utan snarare om en omformulering av institutsektorns roll för att anpassa den till nya krav och policyidéer. Intressant nog fungerade berättelsen om universitetens historiska dominans i Sverige och marginaliseringen av forskningsinstituten som en viktig kontext för att paketera reformförslag. Reformvägen kan ses som ett exempel på hur en delvis försummad institutionell struktur, alltså institutlösningen, knöts till nya mål och policyidéer.

I linje med ett historiskt-institutionellt perspektiv hävdar jag att reformerna sammantaget inte inneburit någon radikal förändring av institutens

position i svensk forskningspolitikk. Reformerna har snarare inneburit inkrementella förändringar där instituten anpassats och omtolkats i linje med nya utmaningar och policyidéer. Dessutom har reformerna genomförts i periferin av det svenska forskningspolitiska systemet. Den rådande forskningspolitiska doktrinen i Sverige har fortsatt varit att offentlig forskning bör bedrivas vid universiteten och att forskningsinstitut är undantag.

När det gäller sektorsforskningsinstituten är huvudmönstret att ett antal av dem har avvecklats genom att deras verksamheter, helt eller delvis, överförts till olika universitet, medan de som finns kvar – till exempel FOI och VTI – har fått vidkännas ökade krav på sig att finansiera sina verksamheter genom att söka externa medel i konkurrens. En intressant parallell utveckling är att forskningsinstitutens tidigare roll att förse beslutsfattare med kunskapsunderlag inom vissa politikområden verkar ha övertagits av nya analys- och utvärderingsmyndigheter. Exempel på sådana är Tillväxtanalys och Trafikanalys (SOU 2018: 79). Dessa organ är dock små och tenderar att vara sårbara i situationer då regeringen vill spara pengar genom att skära ned på byråkratin (Fi 2023:08).

Det har skett en ganska stor förändring av landskapet för industriforskningsinstitut i jämförelse med början av 1990-talet. Huvuddelen av de omkring 20 institut som fanns 1990 (se Tabell 4.1) har, efter en komplex bolagsprocess, nu blivit delar av bolaget RISE, om de inte har avvecklats eller integrerats i universitet och högskolor. Modellen som utvecklats i Sverige för industriforskningsinstituten har handlat om att bolagisera verksamheterna, koncentrera eller renodla det statliga ägandet, att öka samverkan mellan olika teknikområden samt att stärka industriinstitutens roll i innovationssystemet. Statens roll i detta nya upplägg är relativt tydlig: staten finansierar det statliga bolaget RISE, som i sin tur agerar som partner i olika dotterbolag och andra konstellationer som har tagit över de tidigare industriforskningsinstitutens roller. Det är dock tveksamt huruvida RISE:s roll härvidlag kan jämföras med de motsvarigheter som finns i Finland och Norge (Solberg m.fl., 2012). Fortfarande är forskningsinstitut som utförare av offentligt finansierad forskning en förhållandevis marginell företeelse i det svenska forskningslandskapet.

Reformerna av de svenska instituten har, liksom i flera andra länder, präglats av förvaltningspolitiska trender. Ett intressant särdrag för de reformer av forskningsinstitut som genomförts i Sverige är fokuset på renodling –

forskning ska främst bedrivas av universitet och högskolor, näringslivsanknuten verksamhet ska skötas av bolag och statliga myndigheter bör främst ägna sig åt förvaltningsuppgifter, inte forskning. Denna renodlingstrend förefaller på många sätt ha varit starkare i Sverige än i länder med ett starkare ministerstyre, som Danmark och Norge (se till exempel Elvbakken & Veggeland, 2024).

Referenser

- Arnold, E., Brown, N., Eriksson, A., Jansson, T., Muscio, A., Nählinder, J. & Zaman, R. (2007). *The role of industrial research institutes in the national innovation system*. VINNOVA. (VA 2007: 12).
- Benner, M. (2008). *Kunskapsnation i kris? Politik, pengar och makt i svensk forskning*. Nya Doxa.
- Cruz-Castro, L. & Sanz-Menéndez, L. (2023). Public research organisations and public research funding. I B. Lepori, B. Jongbloed & D. Hicks (Red.), *Handbook of public funding of research* (s. 221–240). Edward Elgar Publishing.
- Cruz-Castro, L., Sanz-Menéndez, L. & Martínez, C. (2012). Research centers in transition: Patterns of convergence and diversity. *Journal of Technology Transfer*, 37, 18–42.
- Ds 2007:39. *Handlingsplan för en ny institutssektor*. Stockholm.
- Ehn, P. & Sundström, G. (2020). Förvaltningspolitik i förändring. I P. Ehn & G. Sundström (Red.), *Statlig förvaltningspolitik för 2020-talet: En forskningsantologi*. Statskontoret.
- Elvbakken, K. T. & Veggeland, F. (2024). The roots and routes of public health institutes in Scandinavia. *Scandinavian Political Studies*, 1–23. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12286>
- Falleti, T. G. & Mahoney, J. (2015). The comparative sequential method. I J. Mahoney & K. Thelen (Red.), *Advances in comparative-historical analysis: Strategies for social inquiry* (s. 217–244). Cambridge University Press.
- Fi 2023:08. *Utredningen om en översyn av mindre myndigheters uppgifter och organisering*. [Utredningsdirektiv från regeringen].
- Gulbrandsen, M. (2010). Research institutes as hybrid organizations: Central challenges to their legitimacy. *Policy Sciences*, 44(3), 215–230.
- Hallonsten, O. (2018). Development and transformation of the third sector of R&D in Sweden, 1942–2017. *Science and Public Policy*, 45(5), 634–644.
- Holmberg, D. (2012). *Vem formar den strategiska forskningen? Institutionell dynamik och anslagspolitisk utveckling i KK-stiftelsen*. Lund University.
- Kemeny, J. (1996). *Abolition of the Swedish Institute for Building Research: Social change and politics of compromise*. Uppsala University.
- Larédo, P. & Mustar, P. (2004). Public-sector research: A growing role in innovation systems. *Minerva*, 42, 11–27.
- Mahoney, J. & Thelen, K. (2010). A theory of gradual institutional change. I J. Mahoney & K. Thelen (Red.), *Explaining institutional change: Ambiguity, agency, and power* (s. 1–37). Cambridge University Press.

- Nybom, T. (1997). *Kunnskap-politik-samhälle: Essäer om kunnskapssyn, universitet och forskningspolitik*. Hjalmar & Jörgen Bokförlag.
- OECD. (2022). *Main science and technology indicators: Volume 2021 issue 2*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/a4cf3cb8-en>
- Persson, B. (2001). *Motsträviga myndigheter: Sektorsforskning och politisk styrning under 1980-talet*. Tema Teknik och Social Förändring/SISTER.
- Persson, B. (2008). *The development of a new Swedish innovation policy: A historical institutional approach*. Lund University. (Working Paper 2008/02).
- Persson, B. (2012). Constructing an innovation policy agency: The case of the Swedish Governmental Agency for Innovation Systems. I A. Rickne, S. Laestadius & H. Etzkowitz (Red.), *Innovation governance in an open economy: Shaping regional nodes in a globalized world* (s. 125–143). Routledge.
- Pettersson, I. (2012). *Handslaget: Svensk industriell forskningspolitik 1940–1980*. KTH, Avdelningen för historiska studier av teknik, vetenskap och miljö.
- Pierson, P. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *The American Political Science Review*, 94(2), 251–267.
- Poti, B. & Reale, E. (2000). Convergence and differentiation in institutional change among European public research systems: The decreasing role of public research institutes. *Science and Public Policy*, 27(6), 421–431.
- Prop. 1992/93:170. *Forskning för kunnskap och framsteg*.
- Prop. 1996/97:150. *1997 års ekonomiska vårproposition*.
- Prop. 2008/09:50. *Ett lyft för forskning och innovation*.
- Prop. 2009/10:123. *Myndigheterna inom smittskyddsområdet*.
- Prop. 2012/13:30. *Forskning och innovation*.
- Prop. 2016/17:50. *Kunnskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft*.
- Sandström, U. (2005). ...större än du nånsin kunde tro. Om forskningsinstituten i Sverige. Forskningspolitik.se.
- Solberg, E., Larsen, K., Wiig, O., Aagaard, K. & Sivertsen, G. (2012). *Markets for applied research: A comparative analysis of R&D-systems in five countries*. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.
- SOU 1992:55. *Råd för forskning om transporter och kommunikation*.
- SOU 1997:16. *Att utveckla industriforskningsinstituten*.
- SOU 2004:41. *Totalförsvarets forskningsinstitut: En översyn*.
- SOU 2018:79. *Analys och utvärderingar för effektiv styrning*.
- Statsliggaren 1990/91.
- Stevrin, P. (1978). *Den samhällsstyra forskningen i en samhällsorganisatorisk studie av den sektoriella forskningspolitikens framväxt och tillämpning i Sverige*. Liber förlag.
- Sörlin, S. (2004). *Institutssektorn, högskolan och det svenska innovationslandskapet*. SISTER.
- Sörlin, S. (2006). *En ny institutsektor: En analys av industriforskningsinstituten villkor och framtid ur ett närings- och innovationspolitiskt perspektiv*. Kungliga tekniska högskolan.

- Thelen, K. (1999). Historical institutionalism in comparative politics. *Annual Review of Political Science*, 2, 369–404.
- VINNOVA. (2003). *VINNOVA:s forskningsstrategi: Strategi för hållbar tillväxt*. VINNOVA.
- Aagaard, K., Hansen, H. F. & Rasmussen, J. G. (2016). Mergers between governmental research institutes and universities in the Danish HE sector. *European Journal of Higher Education*, 6(1), 41–55.